

Postavení člověka v době sítí - spoluspotřebitelství

Spoluspotřebitelství (*collaborative consumption*) je termín používaný k popisu ekonomického modelu založeného na sdílení, výměnách, půjčování nebo pronájmu produktů, na rozdíl od jejich vlastnění. Moderní technologie umožňují tento způsob směny, typický pro pospolitosti, a komunitní ekonomiky obecně, znovuobjevit, protože jsou schopné ve velkém měřítku propojovat nabídku s poptávkou lidí, kteří nesdílí stejný fyzický prostor. Spoluspotřebitelství přináší inovace v podnikání. Zohledňuje nejen konzumaci samotnou, tedy prodejní a distribuční řetězce, ale také kontext konzumace. Podmnožinou spoluspotřebitelství je **sdílená ekonomika**.

Historie

Koncepce opětovného použití nebo veřejného sdílení produktů není nová. Spoluspotřebitelství je esenciálním nástrojem k udržování primárních sociálních vazeb, zejména v rámci rodiny, mezi přáteli a sousedy. Jistá míra sdílení je nutná i v pracovním procesu, protože bez něj by bylo složitější uskutečňovat projekty, které vyžadují kooperaci zúčastněných, obtížné. Bylo běžné v komunitních ekonomikách. V kmenových společnostech bylo sdílení nezbytností nutnou k přežití, ale „hlavním zdrojem radosti“. Toto se dělo v rámci dané skupiny, ale často také směrem k cizincům ve formě pohostinství. Zvýšenou ochotu ke sdílení s cizinci můžeme pozorovat po přírodních katastrofách a v případě lidí společně čelících nepříznivým podmínkám. Jsou to situace, kdy se „hierarchie a trh stávají luxusem, jenž si nikdo nemůže dovolit.“ Spoluspotřebitelství, o jehož vzestupu hovoříme v posledních letech, je de facto sdílenou ekonomikou, protože se odehrává zejména na komerční bázi. Koncept byl obhájen **Rachel Botsmanovou a Roo Rogersem**, spoluautory *What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption (Co je moje, je i Vaše: Vzestup spoluspotřebitelství)*. Botsmanová ve své řeči na TEDx konferenci v Sydney v roce 2010 popsala spoluspotřebitelství jako „nový sociálně-ekonomický velký nápad slibující revoluci ve způsobu, jakým konzumujeme“. Botsmanová vidí spoluspotřebitelství jako sociální revoluci, která umožňuje lidem „vytvářet hodnoty ze sdílených a dostupných zdrojů tak, že vyvažují osobní sobeckost s dobrem větší komunity“. Spoluspotřebitelství bylo v roce 2010 označené časopisem **Time** za jeden z 10 nápadů, které změní svět.

Sdílená ekonomika

Sdílená ekonomika (kolaborativní ekonomika) je výšeč spoluspotřebitelství, která je založena na směně. A protože jde o ekonomiku, „je to systém směny, kde se kvalita nutně redukuje na kvantitu.“ Hovoříme o všech transakcích tohoto typu, které lze vyčíslit penězi a které jsou založeny na nějaké formě reciprocity. Některé služby, které jsou zahrnuty pod pojmem sdílené ekonomiky, jsou kontroverzní, protože namísto zvýšení efektivity využívání zdrojů je jejich hlavním cílem generování zisku prostřednictvím snižování ceny práce. Hranice mezi "sdílením" a "pronajímáním" je tenká. Vedle snižování cen dochází ke snižování spotřeby (například prodeje aut). V posledních letech ale ve světě vznikají i jiné formy sdílení produktů. Nejen podnikatelské subjekty, které produkty pronajímají, ale i platformy sdružující lidi, které vlastněné věci sdílejí, vyměňují a půjčují mezi sebou. Příkladem může být car-sharing nebo půjčovny jízdních kol. Známymi příklady jsou služby Airbnb nebo Couchsurfing na sdílení ubytovacích kapacit na dovolenou, alternativní taxislužba Uber, katalog jednorázových námezdnic TaskRabbit, prodejce DIY předmětů ETSY či české projekty Fler a SharyGo. Důležitým principem sdílené ekonomiky je myšlenka, že mít přístup k věci je lepší, než ji vlastnit, protože je to levnější a ekologičtější. Velké množství věcí, které vlastníme, využíváme

pouze občas. Nejčastěji se uvádí příklad vrtačky, kterou využijeme 1krát ročně, stejně jako mnoho dalších lidí, kteří ji vlastní. Na tomto principu fungují zmíněné Airbnb, Couchsurfing, The Freecycle Network nebo český web VšezaOdvoz.

Vývoj toho, co dnes chápeme pod pojmem Sdílená ekonomika, lze vysvětlit pomocí pojmů organické a mechanické solidarity, které nastínil Émile Durkheim v knize Společenská dělba práce. V komunitních ekonomikách a v pospolitostech existovala mechanická solidarita, která spojovala lidi sdílející stejné hodnoty a stejný fyzický prostor. Šlo o společenství, kde se jejich příslušníci navzájem znali a díky nízké míře dělby práce dělali přibližně totéž a byli tudíž celku přibližně stejně prospěšní. Vzájemná solidarita – sdílení zdrojů – byla nutná pro přežití komunity jako celku.

Organická solidarita vychází z představy, že lidé jsou specialisté, kteří navzájem potřebují konkrétní dovednost ostatních a je charakteristická pro kapitalistickou společnost. Přechod na tento model znamená zvýšení anonymity společnosti, kde lidé žijí ve velkých sídlech. Nárůst kvantity a vyšší specializace dělají práci náročnější na koordinaci. Vedle reziduí mechanického sdílení se vytváří nový typ solidarity, který je centrálně řízen.

Sdílená ekonomika je hybridem mezi oběma typy sdílení. Jde o systémy, které jsou řízeny centrálně, ale je u nich tendence vytvářet komunitu uživatelů, kteří si chtějí užít „radost ze sdílení“.

Kritika

Čím více konkrétní podnik opouští filosofickou základnu sdílené ekonomiky a podlehne tradičnějším obchodním praktikám, tím je obtížnější takové projekty pojmem sdílená ekonomika zastřešovat. Toto je případ americké společnosti Uber, jež dlouhodobě vzbuzuje kontroverzi, protože jeho zaměstnanci nepožívají výhody plynoucí z plnohodnotného pracovního poměru. Vznikají obavy z celkového znehodnocování práce. Sdílená ekonomika by měla být podmnožinou spoluspotřebitelství. V případě služeb jako je TaskRabbit je obtížné oba pojmy ztotožnit. Některé společnosti překerní práce využívají, mají na ní dokonce postaven svůj obchodní model s tím, že vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem bývá podobně asymetrický jako u běžného pracovního poměru.

Příčiny současného vzestupu

1. Rozvoj sdílené ekonomiky jde ruku v ruce s rozvojem digitální ekonomiky, což vyžaduje vybudovanou infrastrukturu pro vysokorychlostní internet, dostupnost hardwaru i softwaru. Počet uživatelů internetu vzrostl globálně z 6,5 % v roce 2000 na 43 % v roce 2015. Signifikantní nárůst zaznamenává jak fyzická, tak finanční dostupnost mobilního internetu.
2. Vzestup sociálních médií umožnil neustálou konektivitu. Se zkracováním času nutného ke komunikaci se také snižují transakční náklady.
3. Nárůst příjmové a majetkové nerovnosti, oslabování pozice střední třídy.
4. Nestálost cen a dostupnosti přírodních zdrojů. Jen v roce 2015 klesly ceny ropy více než o 50 %^L. Geopolitická nestálost v regionu blízkého východu, problematické vztahy západu s Ruskem a pokračující klimatická změna vedou ke zvýšené poptávce po nezávislosti a

trvanlivosti. Příklon k lokální výrobě a sdílení zdrojů jsou méně rizikové než závislost na dovozu.

5. Jde o rostoucí odvětví ekonomiky. Podle Forbesu měly zisky z ní plynoucí v roce 2013 vzrůst na 3.5 miliardy dolarů.

Ekonomické dopady

Jeho největší ekonomickou výhodou je zvýšení efektivity využívání zdrojů. Snížení celkového odpadu. V souladu s doktrínou **cirkulární ekonomiky** by produkty měly být navrženy tak, aby je bylo možné recyklovat a vyrobit z nich produkty o stejné kvalitě. Dlouhodobá životnost je vždy pozitivem, neboť k recyklaci je nutná spotřeba energie.

Tento fenomén lze vnímat negativně, pokud výkonnost ekonomiky budeme ztotožňovat s HDP, které má nevýhodu, že se v něm odráží jakákoliv lidská aktivita. Zvyšování HDP nemusí mít nutně pozitivní dopady. Aktivita může být doprovázena znečištěním, čerpáním zdrojů, ohrožením zdraví a jinými negativními jevy. Příkladem přístupu, který vyžaduje výrobu a aktivitu za každou cenu je koncept **plánovaného zastarávání**, který je teoreticky přímým opakem toho, o co **cirkulární a sdílená ekonomika** společně usilují.

Znehodnocení práce. Některé modely jsou založené na vytváření **schwarz systému**, jenž snižuje příjem veřejných systémů zdravotního a sociálního pojištění. Pro zaměstnance je to stav nejistoty, v některých případech nedostávají zapláceno vůbec, protože je systém založen na principu aukce.

Veřejné statky

Jde o formu sdílené ekonomiky, kde směna probíhá nepřímo, tedy prostřednictvím placení daní. Do sdílené ekonomiky ve veřejném sektoru by se daly počítat služby jako veřejné zdravotnictví, vzdělání, hasiči, policie, správa komunikací, ale i dotace na veřejnou dopravu, výzkum nebo veřejné knihovny.